

ÇEVİRİ EDİMİNDE KAYIPLAR SORUNU

Dr. Asalet ERTEN*

Çağımızın vazgeçilmez bir olgusu haline gelen çeviri ve çeviri ediminin temelinde de dil aktarımı yatmaktadır. Kendine özgü bir dil düzenlemesine sahip bir metin, o kendine ait dil özgünlüğünden bir şeyler kaybetmeden ne ölçüde çevrilebilir? Çevrilebilirlik, çevrilemezlik ve kayıplar sorunsalı işte buradan çıkmaktadır. Bu da büyük çapta metin türlerinden kaynaklanmaktadır. Bir başka deyişle, metin türleri de kendi aralarında ayrılırlar. Bilimsel ve teknik metinleri bir yana koyarsak, yazın metinleri yapısal ve kültürel özelliklerinden dolayı kayıplar ve çevrilemezlik sorunuyla karşı karşıya gelebilirler. Bilimsel ve teknik metinler genelde düz anlama sahiptirler. Oysa yazın metinleri yazarların dil özelliklerini, kendilerine özgü soluklarını, deyişlerini ve ritimlerini dil aracılığıyla ifade ettikleri yapıtları oldukları için bir dilden öbür dile aktarıldıklarında yan anlam, örtük anlam, gönderimsel anlam, iletişimsel anlam ve çağırışimsal anlamlarından dolayı eşdeğerlik sağlanamadığı zamanlarda kayıplara uğramaktadırlar. Eşdeğerliğin sağlanamaması da "metnin iletisi, o metindeki dilsel öğelerin alışılmışın dışında anlamsal ilişkilerinden (Göktürk 1979 : 162) ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda:

---

* Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Yabancı Diller Bölümü Öğretim Görevlisi

Yazınsal metindeki tek tek dilsel öğeler, sesler, sözcükler, tümceler, tümce öbekleri, sözlüklerde, dilbilgisi ya da dilbilim kitaplarında saptanmış kurallar dışına taşabilecek işlevlere, yeni anlamsal ilişkilere girerken, yazınsal metnin ile-tisi de, gündelik yaşam deneyleri çerçevesine tümüyle oturtamayacağımız bir yazınsal gerçek olarak belirir. (Göktürk 1989 : 138)

İşte bütün bunlar metin ötesi anlam ilişkilerini açıklar. Özellikle de yazınsal metin türlerinde en çok karşılaşılan bir durumdur. Bu yüzden, yazın metinlerinin çevrilmesi bilimsel metin türlerinden farklılık gösterir. Bu anlamda, bilimsel metinlerin makineyle yani bilgisayarla bile çevirileri yapılabilmektedir. Oysa yazın metinlerinin zorluğu kişiden kişiye bile değişmekte ya da her yazın çevirmeni için bile değişiklik gösterebilmektedir. Bir başka deyişle, bu tür yapıtlar "bize bildik olmayan türden bir yaşam gerçeğini, bir kezliğine, özgün bir dil düzenlemesi ile kurmaca bir bağlamda sunmaya yöneliktir" (Göktürk 1989:138)

İşte bu nedenle, metnin dili ve anlamı örtüşmüyorsa, dilbilgisel öğelerin metin içi işlevleri ve kültürel farklar varsa ya da o dil yeterli sözcük sayısına sahip değilse çeviri ediminde kayıplar kaçınılmazdır. Kayıpları da en aza indirmek için, metin türlerinin kolay çevrilebilir, güç çevrilebilir temelinde neler yattığını bilmek gerekir. Bu görüşün ışığında, çeviri bilimci Akşit Göktürk şu sınıflamaya yapmaktadır (1979 : 163):

1. Bir yazınsal metin, dil düzeni doğal dilin kullanım kalıplarına benzediği ölçüde kolay çevrilebilir. (Düzyazı türlerin kolay çevrilebilirliği görüşü de, düzyazının gündelik dil kullanım kalıplarını yansıttığı genellemesinden doğar. Bu genelleme özellikle yirminci yüzyılın düzyazı metinleri için geçerliğini yitirmiş durumda).

2. Bir yazınsal metin, gündelik yaşam olgularına bağlanabilecek bilgiler ilettiği ölçüde kolay çevrilebilir.

3. Bir yazınsal metin, iletişimde bilgiyitimi ile sonuçlanacak anlam belirsizlikleri gösteriyorsa, güç çevrilebilir. (Şiir ya da benzeri nitelikte metinlerin tam çevrilmemesi giderek hiç çevrilmemesi yolundaki genellemeler bu olgudan doğar.)

Geleneksel yazın türleri içinde bir sınıflama yapmak gerekirse öykü, roman ve oyun metinleri daha kolay, şiirin ise daha güç çevrildiği ya da bazan çevrilemezliği konusunda yaygın görüşler vardır. Hatta ünlü Amerikalı şair Robert Frost "şiir çeviride kaybolan şeydir" (Poetry is what is lost in translation) der. Bu görüşü paylaşan pek çok kişi vardır. Ama yine de yüzyıllardır şiir çevirisi yapıla gelmiştir ve kayıplar olsada şiir çevrilmektedir. Öncelikle dilbilimciler kaynak metinde yaratılan şiirsel metnin tüm öğeleriyle başka bir dile aktarılamayacağını savunurlar. Bunun nedeni de "şiiri şiir yapan ses benzeşimidir. Bir başka deyişle, şiirsel metni oluşturan belirleyici özellik, sözdizimi alanından çok sesbilimi alanında gerçekleşir." (Aktürel 1986:5) Sadece anlamı vermek şiiri çevirmeye yetmez çünkü anlam sadece şiirin konusunu belirler. Bu yüzden şiir çevirisinde "en iyi yaklaşım, en doğru yol çevrilecek şiirin şiir dilini bulmaktır" (Berk 1978:73). Bu bağlamda, şiir çevirilerinde ses benzeşmesi yoluyla her zaman doğru anlamı vermek mümkün olmamaktadır. Denebilir ki şiir çevirilerinde ses yansımaları bazen çok zor mümkün olan ve çoğunlukla şiir çevirilerinde sesten meydana gelen kayıp sorununu yaratmaktadır. Örneğin, ünlü 19. yüzyıl İngiliz şairi Tennyson'un "The Princess" adlı uzun şiirinde "m" sesini kullanarak arı vızıltısı sesini okurun kulağında uyandırmak istenilmektedir. İşte bu durumda hem ses benzeşmesini hem de anlam arasındaki bağı sağlamak çok güçlük çıkarmaktadır. Ses benzeşmesi olmadan kuru bir anlam şiirin ritim ve güzelliğini bozmaktadır.

The moan of doves in immemorial elms
And murmuring of innumerable bees.
(The Norton Anthology of English Literature Vol
II: 855)

Bu dizeler sadece anlam açısından çevrildiğinde

Yıllanmış karaağaçlarda ak güvercinlerin inle-
mesi
Ve sayısız arının mırıldanması

Şairin özellikle ses benzeşmesini korumak için yazdığı bu dizeler yukarıdaki çeviride istenilen etkiyi okurun kulağında yaratamamaktadır. Oysa aynı dizelerin çevirisi

Yıllanmış karaağaçlarda ak güvercinlerin figanı
Ve sayısız arının avazı

şeklinde yapılarak ses ve anlam bağı beraber sağlanmıştır. Bu dizelerde "m" sesi korunamamış fakat figan ve avaz sözcüklerinin ses yansılması olan "a" harfinin tekrarına özen gösterilmiştir" (Bozer 1991: 75).

Görülüyor ki, titiz, duyarlı ve sorumluluk duyulan bir çeviri yapıldığında ses ve dil oyunları zorluk yaratsa bile yine de bunun üstesinden gelinebilmekte ve sessel kayıp sorununa bir çözüm getirilebilmektedir. Bu görüşü Alman çeviri bilimci Walter Benjamin de doğrulamakta ve şunları belirtmektedir (1979 : 60):

Çevirmenin yabancı bir dilin kendi dilini güçlü biçimde devindirmesine olanak sağlayacak yerde, kendi dilinin bir raslantı sonucu vardığı düzeyde direnmesi, onun temel yanlışını oluşturur. Oysa özellikle kendisinininkine çok uzak bir dilden çevirdiğinde çevirmen, doğrudan doğruya dilin en birincil öğelerine, söz, imge ve sesin birleştikleri noktaya inmek zorundadır.

Şiir çevirilerinde ses benzeşmesinden başka bir de uyak ve dizeleniş de sorun yaratabilmektedir. Örneğin, ünlü Amerikalı kadın şair Emily Dickinson'ın lirik şiirlerinden olan aşağıdaki dizeler

A sepal, petal, and a thorn
Upon a common summer's morn
A flask of dew- A Bee or Two

A Breeze -a caper in the treess
And I'm a Rose!

Dilimize Fatih Özgüven tarafından şu şekilde aktarılmıştır (1982 : 22):

Bir içyarak, bir dış yaprak ve bir diken
Zamanlardan yaz, alelade bir gün, erken
Bir küçük tas çiğ, bir iki Arı-
Bir esinti-ağaçlarda bir hışırtı-
Ve işte bir Gül'üm ben!

Dizelerin çevirisi şairin anlamını tam olarak vermektedir. Ancak ikinci dizede "erken" sözcüğü asıl metinde bulunmamakta ve çevirmen tarafından bir önceki dizede bulunan "diken" kelimesi ile uyak oluştursun diye konulmuştur. Oysa bu dizenin çevirisi sadece "sıradan bir yaz sabahında" demektir ama çevirmen "erken" sözcüğünden başka birde dizeye "zamanlardan" sözcüğünü eklemiştir. Esas dizede geçen sabah (morn) çeviri dizede yer almakta ve sabahı çağrıştıran erken sözcüğü sabah yerine kullanılmaktadır.

Her dilin kendine özgü bir vurgu ve ritimi vardır. Türkçe hece zamanlı bir dildir, İngilizce ise vurgu zamanlıdır. İşte bu durum da şiir çevirilerinde kayıplara neden olmaktadır. Denebilir ki, şiirin kendi dilini çevirmen yakalayamıyorsa işi güçleşmekte ve böylelikle şiirde kayıpları yaratan dizeler ortaya çıkabilmektedir.

Yazın çevirisinin diğer bir türü olan oyun çevirilerine gelince, bu tür metinlerde de şive, lehçe ve argo kayıplara neden olabilmektedir. Kişileri konuşma tarzları yansıttığına göre kullandıkları dilde çok önemlidir. İşte bu yüzden, oyun çevirilerinde en önemli unsur her kişinin kendi eğitim düzeyi, sınıfı ve yaşına göre konuşturulması gereğidir. Ve de tabii ki oyun diyaloglara dayanan bir yazın türü olduğu için diyaloglardaki dilin günlük konuşma diline, yani yaşanan dile, uygun olması gerekir. Oyunlar sadece okunmak için değil, sahnelenmek için de çevrildiklerinden oyun-

cuların söyledikleri dizelerin izleyici ile oyuncular arasındaki bağı koparmaması gerekir. Yani kitap sayfasında görülen bir sözcük ile oyununcunun ağzından çıkan sözcük aynı olmayabilir. Bir başka deyişle oyununcunun söylediği bir sözcük hem söyleyeni hem de dinleyeni zorlamamalıdır. Dilimize ve edebiyatımıza pek çok oyun çevirisi kazandırmış olan Sevgi Sanlı'nın deyişiyle

Çeviri kokan, çetrefil sözler romanda da, öyküde de tedirgin edicidir ama tiyatrodaki oyuncu ile seyirci arasındaki bağı koparır, bütünleşmeyi bozar, candan cana geçen sıcaklığı yok eder. (1988: 84)

Denebilir ki tiyatro yapıtlarında konudan çok oyunu dinamik tutan diyaloglar olduğuna göre ve de eğer oyun dil oyunları üzerine kurulmuşsa çevirmenin işi hayli zordur. Bunları erek dilde aynı eşdeğerlilikte verebilmek çok güçtür. Örneğin, Bernard Shaw'ın *Pygmalion* adlı oyununda çiçekçi kız Eliza'nın dili sorun yaratmış ve oyunu çeviren Sevgi Sanlı da çözüm olarak, cockney dilini konuşan Eliza'yı Balkanlı göçmenlerin konuştukları gibi ko- nuşturmuştur. Örnek vermek gerekirse:

ÇİÇEKÇİ KIZ: Sına yedireceğimiz paralar. Daha annamadın mı? Toriğini çalıştır biraz. Senden ters almaya geldim. Em de parasıyanan. Sakın yanmış annaşılmasın. (II. 34)

Yazınımıza güzel çeviriler kazandırmış olan bir başka çevirmen-yazar Pınar Kür de Sanlı'nın görüşlerine katılmakta, konuşma dilinin oyun çevirilerinde önemini vurgulamakta ve ayrıca oyunun ritminin de tıpkı şiir çevirilerinde olduğu gibi etken olduğunu dile getirmektedir. Örneğin, kendisi tanınmış çağdaş Amerikan tiyatro yazarı Sam Shepard'ın *Aç Sınıfın Laneti* (Curse of the Starving class) adlı oyununu çevirmiş ve oyundaki ritmi kaybetmemek, Türkçe'de benzerini yakalamak için çok uğraştığını belirtmiştir. Bu yargıyı kendisinin sözleri ile alıntılırsak (1989:13):

Oyuncular bu ritmi zaman zaman tutturamadı. Ben çok rahatsız oluyordum ama seyirci bunu farketmedi. Oyuncunun istediği değişiklikler bir ölçüde kabul edilebilir. Tiyatro dilinden çok iyi anlamayan bir çevirmenin yaptığı çeviriye oyuncunun katkısı olabilir, fakat üzerinde iyi çalışılmış bir çeviriye oyuncu karışmamalı.

Shepard'ın günlük bir dilmiş gibi görünen fakat "belli bir ritmi, şiirselliği hatta müziği olan bir dili vardır". (Kür, 1989: 13) Türkçe ve İngilizce arasında öyle farklılıklar vardır ki bu ritmi, bu müziği yakalamak zordur. İşte o zaman çeviride kayıplar sorunu olmaktadır.

Oyundaki ritim konusunun çeviride en önemli kayıplardan biri olduğunu vurgulayan Talat Halman'da, bu görüşünün nedenini şu şekilde açıklamaktadır (1989 : 20):

Türkçemiz bitişken bir dil olduğu için bazen tiyatrodaki aynı bitişken Türkçe cümlelerin İngilizce karşılığı kısa kelimelerden oluştuğu için sonuç bazı oyunlarda daha cazip, daha etkili olabiliyor; buna karşılık bizim dilimizde bir ses romantizmi var. Çünkü aynı ses değerleri yok İngilizcede. Bunu insan zorlayarak yapabilir ama yapay olur, seyircinin kulağını çok tedirgin eder. Son derece şiirli bir eseri başka bir dile çevirirken, çevirmen ne denli mükemmel olursa olsun, birşeylerden vazgeçme, birşeyleri yitirme oluyor. Bu iki dilin bağdaşmamasıdır.

Örnek vermek gerekirse, tanınmış tiyatro yazarımız Güngör Dilmen'in *Aşkımız Aksaray'ın En Büyük Yangunu* adlı oyunundan bir bölüm

Mahitab : Mahitab'im ben sarayda doğdum sarayda büyüdüm Bu mahalleye bugün geldim, talihin cilvesi işte nereden nereye!

İngilizceye Virginia Saçlıoğlu tarafından *Our Love Sets Aksaray On Fire* adı altında çevrilmiştir .Bu bölümün çevirisi aşağıdaki şekildedir (1991 : 21):

Mahitab : I am Mahitab born and bred in the Place. Today I've come to this neighborhood. What a strange twist of fate- To start out there and end up here.

Dizelerin çevirisi anlamı doğru olarak vermektedir. Ancak Türkçe dizelerdeki ses romantizmi İngilizcede aynı etkiyi verememektedir. Dilimizde kullanılan "nereden nereye" Türk kültürüne mahsus ve bize ait bir deyiştir. İki kelime ile çok şey anlatılmaktadır. Oysa aynı dize İngilizcede sekiz kelime ile ifade edilmektedir ve "n" harfinin ses yansılması yoktur. Yine aynı şekilde "talihin cilvesi işte" dizesindeki "i" harfinin yansılması da İngilizce aktarımında yoktur ve üç kelime ile ifade edilen anlam erek dilde altı kelime ile anlatılmıştır. İşte bu nedenle aktarılamayan şiirsel dil kayba neden olmaktadır.

Öte yanda, Güngör Dilmen kendi yazdığı oyunları çevirme işleminde de girişmiş ancak *Kurban* adlı oyundan sonra bir daha hiç bir oyununu çevirmemeye karar vermiştir. Nedeni de

Türkçe yazarken gramer umurumda değil arkadan geliyor o ve birçok çarpıtmalar da yapıyorum dilde bile bile. Oysa İngilizce'de şunu farkettim: Ben gramer yanlış yapmamaya çaba gösteriyorum ve sonuçta tatsız bir dil ortaya çıkıyor. Bu nedenlerle hiç bir oyunumu çevirmemeye karar verdim. (Dilmen 1989 : 19)

Bir başka yazın türü çevirisi olan öykü çevirilerine gelince, bu tür çeviriler şiir ve oyun çevirileri kadar sorunlu olmasalar da bunlarda da yazarın biçimine gereken itina gösterilmelidir. Buda o yazarı, tanımayı, dünya görüşünü ve onun tarzını bilmeyi gerektirir Kendisi öykü yazarı olan ve pek çok öykü çevirisi de olan Tomris Uyar bu konuda şunları irdeler (1991: 13):

Metnin yazarıyla iyiden iyiye içli dışlı olmanız gerekir. Benim bu noktada benimsediğim yöntem, yazarın yaşamışlığı ile metnin yaşarlığı arasındaki ilişkiyi saptamak. Önce: Nasıl bir yazarla karşı karşıyayım. İkinci adım: Yazarın yaşadığı dönemdeki kişisel tavrı. Üçüncü adım: "O şimdi benim yerimde olsaydı hangi sözcüğü seçerdi?"

Anlaşıyor ki, yazarı tanımak büyük ölçüde çeviriye ışık tutar. Yazarı tanımak demek büyük ölçüde biçimini bilmek demektir. Anlatı türü çeviri ediminde oluşan kayıpların başında biçim kaybı gelmektedir. Yazarı "yazar yapan biçemdir ilkesinden yola çıkan yaklaşımda, biçim aktarımı çetin iştir, çevirinin en güç yanıdır. Biçime sadakati ön planda tutan bu yaklaşımda çevirinin olanaksızlığı doğrultusunda bir kaygı baskındır" (Karantay 1985: 153). Ama yazarları birbirinden ayıran özellikleri biçimleri olduğuna göre bu konu oldukça hassasiyet gerektirir. Şuda var ki yazara çok fazla sadık kalmadan yapılan aşırı serbest çeviri de her zaman tercih edilmemelidir. Aksi takdirde yazarın o kendisine özgü biçimi de kaybolur. İşte bu nedenlerle biçimin aktarılması ve yansıtılması çeviri ediminde çok önemli bir konudur. Bir edebi ürün biçimiyle bütündür. Sadece kelimeleri ya da cümleleri analiz edip çevirmek yetmemektedir. Yazarın okuyucu ile arasındaki sağladığı bağı da vermek gerekir. Bunu başaran çevirmen kayıpları en aza indirgeyen kişi durumundadır.

Çağdaş Amerikan güneyli kadın yazarlardan Carson McCullers dünya yazınında şiirsel duyarlık gösteren biçime sahip yazarlardan biridir. Hatta Graham Greene onun için "Carson McCullers'ı, Faulkner'a her zaman yeğlerim. Çünkü anlatımı çok daha beraktır" der (1990:6). Dilimize de çevrilen *The Ballad of the Sad Café* adlı öyküsünden biçimle ilgili kayıpları örnekleyelim.

The town itself is dreary; not much is there except the cotton-mill, the two room houses where the workers live, a few peach trees, a church with two coloured windows, and a miserable main street only a hundred yards long. On Saturdays the tenants from the near-by farms come in for a day of talk and trade. Otherwise the town is lonesome, sad and like a place that is far off and estranged from all other places in the world. The nearest train stop is Society City, and the Greyhound and White Bus Lines use the Forks Falls Road which is three miles away.

The winters here are short and raw, the summers white with glare and fiery hot. (1983: 7)

Öykünün giriş paragrafı olan bu bölüm dilimizde *Küskün Kahvenin Türküsü* adı altında İpek Babacan tarafından aşağıdaki şekilde çevrilmiştir:

Kasaba iç sıkıcıdır; pamuklu dokuma fabrikasından, işçilerin oturduğu iki odalı evlerden, birkaç şeftali ağacından, pencereleri iki renkli bir kiliseden, yüz metre kadar uzunlukta berbat bir ana yoldan başka pek bir şey yoktur. Cumartesi günleri çevredeki çiftliklerden ortakçılar günübirliğine çene çalmaya, alışveriş yapmaya gelirler. Bunun dışında kasaba yapılmaz, küskün, dünyadaki her yerden uzak, yabancı bir yer gibidir. En yakın tren istasyonu Society City'dir; Greyhound ve White Otobüs İşletmelerinin otobüsleri de beş kilometre uzaktaki Forks Falls Yolundan geçer. Burada kışlar kısa, sert, yazlar ışıktan bembeyaz, sıcaktan alev alevdir. (1991: 7)

Bu bölümde "dreary" sözcüğü "iç sıkıcı" olarak alınmıştır. Daha eserin başında çok bezginlik belirten bir sözcükle başlamak okuyucunun üzerinde de iyi etki bırakmamaktadır. İç sıkıcı ayrıca insanın kötü hal psikolojisini de yansıtmaktadır. Oysa burada anlatılan kasabadır, insanın kendisi değildir. "Two room houses" iki odalı ev olarak alınmıştır. İki odalı ev insanın aklına yine de çok küçük olmayan bir ev kavramını çağırır. Oysa burada küçüklüğü anlatmak için "iki göz oda ev" demek daha anlamlı olurdu çünkü burada yaşayanlar işçi aileleri. "Miserable" sözcüğü de "berbat" olarak alınmıştır. Nasıl bir berbatlık? Bunu uzun uzun düşünmek gerekiyor. "Talk and trade" çene çalıp, alışveriş yapmak olarak çevrilmiştir. Oysa bu dilimizde, hem ziyaret hem ticaret olarak daha anlamlı bir ifade tarzı olarak kullanılır. "lonesome" sözcüğü "yapılmaz" olarak alınmıştır. Yapılmaz değil de "yapayalnız" demek kullanım açısından daha doğrudur. "Sad" sözcüğü de "küskün" olarak çevrilmiştir. Bunun yerine üzgün,

mahzun, kederli, hüznünlü sözcükleri "sad" in anlamını daha çok yansıtmaktadır. "Küskün" kullanımı tamamen çevirmenin yorumudur. Hemen ilk etapta bir yoruma gerek yoktur. Buna okuyucu öykünün sonunda kendisi karar verebilir. "Summers white with glare" tümcesi de "yazlar ışıktan bembeyaz" olarak alınmıştır. Burada anlatılan, yazın güneş ışıklarının aşırı sıcak ve parlaklıktan dolayı çok beyaz olmalarıdır. Bu yüzden, sadece "yazlar ışıktan bembeyaz" tümcesi yazın o görkemli parlaklığını tam olarak zihnimize canlandıramamaktadır.

Adı geçen öykü dilimize *Hüznünlü Kahvenin Türküsü* başlığı altında Özgür Ulusoy tarafından da çevrilmiştir. Aynı eserin aynı bölümü de şu şekilde aktarılmıştır:

Kasaba kasvetlidir; pamuklu bez imalathanesi, işçilerin yaşadığı iki göz evler, birkaç şeftali ağacı, camları iki renge boyalı bir kilise ile yalnızca yüz metre uzunluğunda perişan haldeki anayoldan başka hemen hiçbir şey yoktur. Cumartesi-leri civar çiftliklerdeki ortakçıların hem ziyaret hem ticaret amacıyla gününbirliğine gelip gitmeleri olmasa, yalnız, üzgün, sakın, dünyanın her yerine çok uzak ve yabancı gibidir kasaba. En yakın tren istasyonu Society City'dir. Greyhound ve White Otobüs Hatları beş kilometre ötedeki Forks Falls Yolu'nu kullanır. Kışlar kısa ve süğuk, yazar ise göz kamaştırıcı bir beyazlıkta ve ateş gibi yakıcıdır burada. (1990:7)

İki çeviri karşılaştırıldığında aynı sözcükler incelenirse, Ulusoy'un aktarımında "dreary" için "kasvetli", "two room houses" için "iki göz evler", "miserable" için "perişan", "talk and trade" için "hem ziyaret hem ticaret," lonesome" için yalnız," "sad" için "üzgün", "summers white with glare" için de "yazlar ise göz kamaştırıcı bir beyazlıkta" tümceleri kullanılmıştır.

Görülüyor ki Ulusoy'un kullandığı sözcükler ve ifade tarzı McCullers'in ince üslubunu daha doğal ve akıcı bir şekilde ifade etmekte; Babacan'ın ifade tarzı ve seçtiği sözcükler yazarın çarpıcı biçimini çok fazla yansıtmamaktadır.

Yine McCullers'in *The Ballad of the Sad Café* öykü seçkisi içinde yer alan *Jokey* (Jockey) adlı öyküden başka bir alıntı verelim:

'Reasonable! Reasonable! ' The Jockey's grey face quivered, then set in a mean, frozen grin. He shook the table so that the plates rattled and for a moment it seemed that he could push it over. But suddenly he stopped. His hand reached out towards the plate nearest to him and deliberately he put a few of the French -fried potatoes in his mouth.

.....

Öykünün son paragrafı

Sylvester shrugged one of his loose, heavy shoulders. The rich man sopped up some water that had been spilled on the table cloth, and they didn't speak until the waiter came to clear away. (1983:109)

Bu öyküye ait ilk bölüm İpek Babacan tarafından dilimize aşağıdaki şekilde aktarılmıştır:

'Aklımı başıma toplamak ha!' Jokey'in solgun yüzü seğirdi, sonra hırçın, buz gibi bir gülümsemeyle dondu. Masayı sarsınca tabaklar şangırdadı. Bir an sanki masayı devirmek üzereymiş gibi baktı. Ama birden durdu. Elini kendisine en yakın duran tabağa uzatıp, ne yaptığını bilerek, bir iki dilim patates attı ağzına.

.....

Öykünün son paragrafı

Sylvester tombul, geniş omuzlarını silkti. Zengin olanı örtüye dökülmüş suyu kuruladı. Garson gelip ortahğı temizleyinceye kadar konuşmadılar. (1991 : 105)

Bu bölümde "reasonable" sözcüğü "aklına başına toplamak" deyimini ile özdeşleştirilmiştir. Reasonable sözcüğü esas metinde iki kere tekrarlanmıştır ama erek metinde bir kez ifade edilmiştir. Oysa "mantıklı" ya da "makul" sözcükleri reasonable için daha uygun düşmektedir. Üçüncü uzun cümle çeviri metinde iki küçük cümle olarak ifade edilmiştir. Oysa bu tek uzun bir cümle ile ifade edilebilirdi: Masayı öyle sarstı ki tabaklar şangırdadı ve bir an sanki onu devirecekmiş gibi göründü. Bakmak fiili kaynak metinde yer almamaktadır ve "seem" fiilinin yerine kullanılmıştır. Oysa "seem" in anlamı "görünmek" demektir.

Öykünün son paragrafında geçen "loose" sözcüğü de "tombul" olarak alınmıştır. Oysa loose "gevşek" demektir. Doğal olarak da jokeyler daha çok tombul değil zayıf ve minyon tipli kişilerdir. Kaynak metinde geçen "one" sözcüğü de erek metinde yer almamaktadır. Öykünün son uzun cümlesine gelince, bu da iki uzun cümle ile ifade edilmiştir. Oysa tek uzun cümle anlamı daha berak kılmaktadır. Öykünün genelinde de yazar "and" bağlacını çokça kullanmakta ve iki olayı birbirinin devamı şeklinde belirtmek için "and" ile birleştirerek tek uzun bir cümle ile ifade etmektedir.

Carson McCullers çağdaş Amerikan yazınında olduğu kadar dünya yazınında da biçemiyle özgün bir konuma sahiptir. Biçemi böylesine beğeni kazanmış bir yazarın sadece yapıtını çevirmiş olmak için kendisine ait birtakım inceliklerin gözardı edilip, fazla itina gösterilmeden seçilen sözcüklerle aktarımını yapmak biçimini tam yansıtmamaktadır. Biçem bir dil içinde yaratılmış bir ikinci dil olduğuna göre onu kayba uğratmamak için çevirmenin daha duyarlı ve sorumlu davranması gerekir. Böylece amaç metnin amaç dil okuru üzerinde bıraktığı etki ile kaynak metnin kaynak dil okuru üzerindeki etkisi arasında eşdeğerlik sağlanabilsin. Çeviri kuramcısı E.A. Nida'nın da vurguladığı gibi eksiksiz bir çevirmenlik görevi "gerek kaynak gerekse alıcı dillerde tam bilgisi olan, konuyu çok yakından tanıyan, özgün yazar ve içerik-

le etkin bir iç çakışma içine giren, alıcı dilde biçem yaratma ustalığı" olan bir kişi gerektirir (1989 : 104).

Tüm bu örneklerden de anlaşılmaktadır ki yazın çevirisi bütün çeviri türleri içinde en çok dikkat, hassasiyet ve sorumluluk gerektiren bir türdür. Bu tür metinler sadece anlam açısından değil içerikleri sanat, kültür ve estetik açılarından da değerlendirilmeli ve her yazar iyice araştırılıp, eserleri incelendikten ve anlaşıldıktan sonra çevrilmelidir. Bu öneriler öncelikle çok iyi bir okur olması gereken çevirmenin görev ve sorumluluk alanını genişletici niteliktedir.

Dolayısıyla, çeviri hiçbir zaman değişik yazarların iletilerini bir çevirmenin kendi diline belli bir düşünce düzeyinde ve dilbilgisi kurallarına uygun olarak tümcelere indirgemesi demek değildir. İşte bu nedenle, yapıtı aktarılan yazarların dil özellikleri, ritimleri ve biçimleri bozulmadan en doğru biçimde aktarılmalı, böylece kaynak metindeki etkinin eşdeğeri erek metinde de verilebilmelidir. Çeviri ediminde karşılaşılan kayıplar bu şekilde en aza indirgenebilir.

KAYNAKÇA

Abrams, M.H. (Ed)

1968 *The Norton Anthology of English Literature* Vol II, Revised. New York: W.W. Norton Company Inc,

Aktürel, Teoman.

1986 "Çeviri, Şiir Çevirisi: Merhaba Biçim ve Merhaba Düşünce", *Millet Sanat Dergisi*. Sayı: 142 15 Nisan.

Benjamin, Walter.

1979 "Çevirmenin Görevi", Çeviren Ahmet Cemal, *Çeviri-Düşünce ve Yazın Dergisi*, Sayı 1. 49 - 60.

- Berk, İlhan.
1978 "Çeviride Şiir Dili", *Türk Dili Çeviri Sorunları Özel Sayısı*. Sayı : 322, Temmuz. 71 - 74.
- Bozer, Deniz.
1991 "Yazın Çevirisinde Karşılaşılan Sorunlar", *Frankofoni* Sayı 3, 73 - 82.
- Dickinson, Emily.
1982 Lyric Poems, 1. *Yazko Çeviri*, Sayı : 5 Mart-Nisan, 21 - 31.
- Dickinson, Emily.
1982 Lirik Şiirler, 1. Çeviren Fatih Özgüven, *Yazko Çeviri*, Sayı : 5 Mart-Nisan, 21 - 31.
- Dilmen, Güngör.
1991 *Aşkımız Aksaray'ın En Büyük Yangını*. *Metis Çeviri*, Sayı : 16, Yaz, 20 - 23.
- Dilmen, Güngör
1991 *Our Love Sets Aksaray On Fire*. Çeviren Virginia Saçhoğlu, *Metis Çeviri*, Sayı : 16, Yaz, 20 - 23.
- Göktürk, Akşit.
1979 "Yazınsal Çevrilebilirlik Sorunu", *Türk Dili*, Sayı : 330, 1 Mart, 161 - 169.
- Göktürk, Akşit.
1989 *Sözün Ötesi*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Halman, Talat.
1989 "Yazarı, Çevirmeni ve Oyuncusuyla Ben Anadolu" *Metis Çeviri*, Sayı : 9, Güz., 18 - 25.
- Karantay, Suat.
1985 "Çeviri Eğitiminde Biçem Aktarımı Sorunu" *Dün ve Bugün Çeviri - Kitap 2*, 153 - 161.

Kür, Pınar.

- 1989 "Pınar Kür ile Tiyatro Çevirisi Üstüne Söyleşi"
Hazırlayan: Suat Karantay. *Metis Çeviri*, Sayı :
9, Güz, 11 - 17

McCullers, Carson.

- 1983 *The Ballad of the Sad Cafe*. Middlesex : Penguin
Books Ltd.

McCullers, Carson.

- 1983 *The Jockey - The Ballad of the Sad Cafe*. Middle-
sex : Penguin Books Ltd.

McCullers, Carson.

- 1990 *Hüzünlü Kahvenin Türküsü*, Çeviren: Özgür Ulu-
soy. İstanbul: Logos Yayınları.

McCullers, Carson.

- 1991 *Küskün Kahvenin Türküsü*, Çeviren: İpek Baba-
can. İstanbul : İletişim Yayınları.

McCullers, Carson

- 1991 *Jokey - Küskün Kahvenin Türküsü*, Çeviren: İpek
Babacan. İstanbul : İletişim Yayınları.

Nida, E.A.

- 1987 "Çevirmenin Görevi" Çeviren Yurdanur Salman.
Metis Çeviri, Sayı: 1, Güz, 95 - 106.

Sanlı, Sevgi

- 1988 "Tiyatroda Çevirinin Payı", *Metis Çeviri*, Sayı: 2,
Kış, 89 - 94

Shaw Bernard.

- 1992 *Seçilmiş Oyunlar I: Pygmalion, Kırgınlar Evi, Jan
Dark*, Çeviren: Sevgi, Sanlı, İstanbul: Adam Ya-
yınları

Uyar, Tomris. "Düz - Anlatı Düz Olamaz"

- 1991 "Metis Çeviri", Sayı: 17 Güz, 63 - 65.